

LASTEN ADOPTOIMINEN ON VASTUUN KANTAMISTA LASTENSUOJELUA TARVITSEVISTA LAPSISTA

Tasaisessa nousussa vuosien ajan ollut ulkomaisten adoptioiden määrä on laskenut viime vuosina. Vuonna 2005 oli huippuvuosi, jolloin Tilastokeskuksen mukaan Suomeen adoptoitiin 338 ulkomailla syntynyttä lasta. Vuonna 2006 lasten määrä väheni 227:ään ja viime vuonna se oli vain 207. Ilmiö on tuttu kansainvälisesti. Syynä siihen pidetään muun muassa Kiinan vähentyntä tarvetta sijoittaa lapsia ulkomaiseen adoptioon ja adoptionhakijoitten määrän tuntuva kasvua.

Kansainvälisen järjestön Terre des Hommesin huhtikuussa 2008 julkaiseman raportin mukaan osasy syy adoptioiden määrän laskuun on se, etteivät hakijat ja adoptiota tarvitsevat lapset kohtaa toisiaan. Monet kotia tarvitsevista lapsista on erityistarpeisia tai vaikeasti sijoitettavissa olevia lapsia esimerkiksi siksi, että he ovat jo vauvaiän ohittaneita, heillä jokin vamma tai sijoitettavana on sisarusarja. Raportin mukaan kotia tarvitsevia lapsia ei löydetä. Tähän yhtenä syynä on vastaanottavien maiden resurssipula. Raportti peräänkuuluttaa myös keskusviranomaisen roolia ja adoption jälkipalveluihin panostamista vastaanottavassa maassa.

Lausuntokierroksella olevan Haagin lasten suojelua ja yhteistyötä kansainvälisissä lapseksiottamisasioissa koskevan yleissopimuksen (Haagin sopimuksen) soveltamisohjeen mukaan lapsen edun mukaisempaa on vapauttaa tämä kansainväliseen adoptioon kuin pitää kotimaassaan, jos syntymämaan menetelmät kodin etsimiseksi lapselle ovat niin tehottomat, että lapsi joutuisi olemaan laitoksessa mahdollista sijoittamista odottamassa kohtuuttoman kauan tai jos pitkän tähtäimen ratkaisuja ei syntymämaassa voida tehdä.

Adoption lähtökohdat ovat aina lapsen suojelemisessa. Tämä koskee niin Suomesta kuin ulkomailtakin adoptioon tulevia lapsia. Suomessa adoptoitavien lasten määrä on pysytellyt pitkään noin 30 – 50 lapsessa. Meillä adoptioon annetaan vain vauva-ikäisiä lapsia, isompia sen sijaan pyritään tukemaan omassa perheessään tai sijoittamaan sijaisperheeseen tai lastenkotiin. Uuden lastensuojelulain mukaan lapsen palauttamista biologiseen perheeseen tulee valmistella ja tukea. Aina paluu kotiin ei onnistu ja lapsi joudutaan sijoittamaan uudestaan laitokseen. Edestakaisten sijoittamisten välttämiseksi sellaisissa tapauksissa, joissa on ilmeistä, että riittävästä tuesta huolimatta lapsen biologinen vanhempi ei kykene lapsesta itse koskaan huolehtimaan, tulisi yhtenä vaihtoehtona tarkastella vauva-ikäisen ohittaneen lapsen adoptioon sijoittamista lapsen edun vuoksi.

Kansainväliseen adoptioon luovutettavilla lapsilla on tarve tulla suojelluksi lastensuojelun keinoin. He ovat kokeneet elämässään traumaattisia asioita, jotka ovat usein verrattavissa pakolaisina maahamme tulleiden ihmisten kokemuksiin. Adoptoidut ovat aina joutuneet eroon perheistään, ja siinä heitä voi verrata yksin tulleisiin pakolaislapsiin. Adoptoiduilla voi olla samalla tavalla kokemuksia sodan ja väkivallan keskellä elämisestä kuin pakolaisillakin. Lisäksi adoptioon tulevilla lapsilla on taustallaan joskus useitakin hylkäämiskokemuksia ja usein heillä on ollut turvaton kiintymyssuhde vanhempien ongelmakäyttäytymisen vuoksi.

Kansainvälinen adoptio on aina viimesijainen lastensuojelukeino. Ensisijaisesti lapsia pyritään tukemaan omassa kodissaan ja sen jälkeen kotimaassaan sijoittamalla lapsi maan sisäiseen adoptioon tai sijaisperheeseen, usein myös lastenkotiin. Kansainväliset avustusjärjestöt ja kummitoiminta auttavat niitä lapsia, joille niiden tuki on riittävä.

Monet maat kokevat häpeänä sen, että ne eivät itse kykene huolehtimaan lapsistaan. Tähän pitäisi panostaa. Maalle, jolla on paljon tarvetta lastensuojeluun ja joka ei itse kykene

kansainvälisenkään tuen turvin vastaamaan tähän tarpeeseen, tulisi jakaa tietoa ja kertoa kansainvälisen adoption mahdollisuuksista lasten elämän turvaamiseksi.

Suomessa on vähemmän adoptoituja asukasmäärään suhteutettuna kuin muissa Pohjoismaissa. Meille on adoptoitu yhteensä noin 3500 lasta kansainvälisen adoption kautta, kun vastaava luku Ruotsissa on noin 46 000 lasta. Suomessa ja Ruotsissa adoptiot vähenivät viime vuonna vajaat 10 prosenttia kummassakin. Tämä pudotus adoptioiden määrässä kasvattaa Suomen ja Ruotsin adoptoitujen määrän eroa entisestään, sillä Ruotsin vuosittaiset adoptiomäärät ovat väkilukuun suhteutettuna isommat kuin Suomen. Ruotsiin adoptoitiin viime vuonna 800 lasta ja edellisenä 879 lasta.

Suomen adoptiotoiminta on tarkoin säädeltyä. Sitä valvoo Sosiaali- ja terveysministeriön alainen Suomen kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunta. Meillä on vuodelta 1985 peräisin oleva laki lapseksiottamisesta, joka tosin paikoin vaatisi nykyaikaistamista ja myös kotimaan adoptiotoiminta tulisi saattaa sen piiriin. Sen lisäksi luovuttavan maan lainsäädäntö sekä Haagin sopimus asettavat puitteet maamme kansainväliselle adoptiotoiminnalle. Suomi on allekirjoittanut Haagin sopimuksen vuonna 1997, ja se vastaanottaa lapsia ainoastaan niistä maista, jotka ovat ratifioineet kyseisen sopimuksen.

Suomessa ja muualla maailmassa on yhä enemmän kiinnostusta adoptiota kohtaan. Yhä useampi hakija on valmis tarjoamaan kodin myös erityistarpeiselle lapselle. Näin siltikin, että vaikeita asioita kokeneen vieraan lapsen ottaminen omaksi vaatii perheeltä paljon. Vaikka lasten määrät ovat vähentyneet, silti esimerkiksi Ruotsin tilastot kertovat, että lapsia sijoitetaan edelleen kansainväliseen adoptioon.

Suomen adoptiolainsäädäntö, perusteellinen adoptionhakijoiden olojen selvittäminen ja perheiden tarkka valinta takaavat sen, että kotimaassaan vaikeasti sijoitettava lapsi pystyy saamaan täällä huomattavasti turvallisemmat olot ja paremman tulevaisuuden kuin asuessaan kotimaassaan laitoksessa tai kadulla.

Meillä lähtökohtana adoptioperheitä valittaessa on lapsen etu, joka takaa sen, että perheille ei etsitä lasta vaan lapselle sopivaa perhettä. Adoption kautta lapsi saa kodin ja vanhemman tai vanhemmat, jotka pystyvät tarjoamaan tälle tulevaisuuden.

Suomeen kansainvälisesti adoptoitavien lasten määrät ovat pysytelleet muita Pohjoismaita alhaisimpina. Yhtenä selittävänä tekijänä ovat maassamme vallitsevat asenteet kansainvälistä adoptiota kohtaan. Sen sijaan, että adoptio nähtäisiin lapsen edun kannalta, se ymmärretään jopa muoti-ilmiönä. Tätä kuvaa ylläpitävät maailmanluokan huipputähdistä tehdyt uutisoinnit.

Meillä adoptiotoimintaan ei panosteta tarpeeksi. Adoptioprosessissa on useita pullonkauloja, joiden vuoksi perheet joutuvat odottamaan lasta useita vuosia. Adoptioneuvontaan pääseminen vaihtelee paikkakunnittain ja alueittain muutamasta viikosta puoleentoista vuoteen. Myös adoptioluvan käsittelyä adoptiolautakunnassa joutuu odottamaan yli puoli vuotta. Adoptioneuvontaan pääsemiselle ja neuvonnan kestolle tulisi asettaa takarajat ja adoptiolautakunnan monisyistä tehtäväkenttää tarkistaa ja lisätä sen resursseja. Jotta maamme adoptiotoiminta saataisiin vastaamaan kansainvälisiä tarpeita, nykyistä enemmän tulisi tukea adoptiopalvelunantajien mahdollisuutta sijoittaa erityistarpeisia lapsia perheisiin ja valmentaa perheitä näiden vastaanottamiseen sekä kehittää jälkipalvelua.

Ruotsissa ja muissa Pohjoismaissa adoptioiminen nähdään yhtenä tapana perustaa perhe toisin kuin Suomessa. Niissä ymmärretään, että sillä ajalla, joka vanhemmalle turvataan adoptoidun lapsen hoitamiseksi kotona, on korvaamaton merkitys vanhemman ja lapsen vuorovaikutussuhteen muodostumiselle ja lapsen kehitykselle. Tästä kertoo se, että niiden lainsäädännössä adoptioperheitä kohdellaan kuten muitakin perheitä ja muun muassa perhe-etuudet ovat kaikille samat. Suomessa sen sijaan perhe-etuudet ovat adoptoiduista lapsista heikommalla kuin ei-adoptoiduista ja lainsäädännössä on muitakin kohtia, joiden mukaan adoptiolapset ja -perheet ovat muita heikommassa asemassa. Tällaisia ovat muun muassa eläkkeen kertyminen hoitovapaan ajalta, minimipäivärahan määräytyminen vanhempainvapaan aikana työssäkäyvälle vanhemmalle ja muualla kuin Suomessa syntyneen henkilön karenssiaika kansaneläkettä, vammaistukea tai eläkkeensaajien hoitotukea haettaessa. Näin toimimalla Suomi rikkoo YK:n lapsen oikeuksien sopimusta, kansainvälisiä adoptioita säätelevää Haagin sopimusta ja Yhdenvertaisuuslakia (21/2004), joka velvoittaa edistämään yhdenvertaisuutta suunnitelmallisesti, sekä Suomen perustuslain 6 §:ää, joka puolestaan velvoittaa kohtelevaan lapsia tasaveroisesti yksilöinä.

Jotta adoptio onnistuisi, lapsille ja perheille tulee taata siihen edellytykset. Vanhemmalle tulisi turvata mahdollisuus olla riittävän kauan kotona hoitamassa lasta, jotta tämän ehtisi luoda kiintymyssuhteen vanhempaansa ja ottaa kiinni niitä vaiheita, joita hänen kehityksestään on jäänyt puuttumaan. Tämä mahdollisuus tulisi olla kaikilla adoptiovanhemmilla, myös niillä, joiden lapsi on tullessaan jo kouluikäinen, sillä mitä isompana lapsi on tullut, sitä enemmän hänellä on kurottavaa. Nykytietämyksen mukaan adoptoitujen moninaisia ongelmia selittävät pitkälti varhaisen vuorovaikutuksen häiriöt ja se, ettei lapsella ole ehkä ollut elämässään koskaan yhtä ihmistä, johon olisi päässyt kiintymään. Normaalisti vauva luo kiintymyssuhteen häntä hoitavaan vanhempaan. Adoptiolapselle ei välttämättä ole tällaista suhdetta koskaan muodostunut, jos lapsen hoitajat ovat vaihtuneet tai lasta hoitava vanhempi on ollut hyvin ailahtelevainen siinä, kuinka vastaa vauvan tarpeisiin. Vasta sen jälkeen, kun lapsi on luonut kiintymyssuhteen yhteen ihmiseen, hän kykenee luomaan sen muihinkin.

Joskus lapset ovat kokeneet sellaisia traumoja, että vanhempien antama hoito ja rakkaus eivät yksin riitä häntä auttamaan. Toisinaan ongelmat ilmenevä vasta siinä vaiheessa, kun nuori on itsenäistymässä ja luomassa omaa identiteettiään. Pääasiallisesti adoptoidut menestyvät elämässä yhtä hyvin kuin muutkin nuoret, mutta ruotsalaisten tutkimusten mukaan adoptoitujen itsemurhariski on moninkertainen biologisissa perheissä kasvaneisiin verrattuna. Vaikka adoptoitujen murrosikä ei ole yleensä normaalia vaikeampi, on kuitenkin pieni joukko adoptoituja, jotka voivat silloin erittäin huonosti. Adoptoitujen huostaanotot ovatkin viime aikoina näyttäneet lisääntymisen merkkejä. Adoptoidulle varhaisen kiintymyssuhteen ongelmista kärsineelle lapselle huostaanotetuksi joutuminen aktivoi varhaisvaiheen traumat ja turvattomuuden tunteet, ja voi jopa auttamisen sijasta pahentaa lapsen tai nuoren ongelmia.

Lapselle tulisi antaa jo varhaisessa vaiheessa mahdollisuus päästä käsittelemään ammattiauttajan kanssa menneisyyden traumojaan, hylkäämiskokemuksiaan ja suruaan. Nykyään ymmärretään kriisiterapian merkitys, ja sitä tarvittaisiin mitä suuremmassa määrin huonoissa oloissa kasvaneille ja kaiken menettämään joutuneille lapsille. Jotta adoptoidut voisivat saada oikeanlaista apua, sekä yksityisellä että julkisella sektorilla toimivien ammattitaitoa kohdata adoptoidut lapset ja nuoret tulisi lisätä.

Pitkälle kehittyneitten ongelmien hoitaminen on paitsi vaikeampaa myös kalliimpaa kuin ennaltaehkäisy tai varhainen puuttuminen.

Adoption kautta maahamme muuttavat lapset ovat tulevaisuudessa suomalaisen yhteiskunnan rakentajia. He ovat tulevia veronmaksajia, ja ovat osaltaan poistamassa maamme uhkaavaa työvoimapulaa. He silottavat muiden maahanmuuttajien tietä, kun he toimivat lähiympäristössään tiedostamattaan kansainvälisyyskasvattajina ja tekevät näin osaltaan rasismin vastaista työtä edesauttamalla erilaisuuden hyväksymistä ruohonjuuritasolla.

Isojen onnettomuuksien myötä monet heräävät auttamaan kotinsa menettäneitä ihmisiä. Meillä kaikilla tulee olla jatkuvasti vastuu oman maamme ja maailman lapsista, sekä niistä, jotka elävät suurkatastrofien keskellä, että myös niistä, jotka päivittäin elävät oman katastrofinsa ympäröimänä. Vaikka adoption onnistumisen kannalta adoption ensisijaisena motiivina ei voi olla halu auttaa maailman lapsia, vaan halu saada oma lapsi, silti tarjoamalla kodin sitä tarvitsevalle lapselle tulee samalla lievittäneeksi lapsen ja sitä kautta maailman hätää. Tällaista auttamista soisi yhteiskunnan tukevan kaikin keinoin.

Seija Poikonen
FM,
Adoptioerheet ry:n perustaja ja hallituksen ensimmäinen puheenjohtaja

Toimii tällä hetkellä Adoptioerheet ry:n toiminnanjohtajan perhevapaan sijaisena

